

ОСИПЕНКО А. І.,
здобувач кафедри
адміністративного права та процесу
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

УДК 342.92

ФОРМИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ ТА ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ОВС

У статті проаналізовано думку наукового співтовариства і визначено поняття форми діяльності органів внутрішніх справ щодо протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин. Також визначено та охарактеризовано основні форми протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, що застосовуються органами внутрішніх справ.

Ключові слова: форма, органи внутрішніх справ, протидія, форми діяльності у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин.

В статті проаналізовано мнение научного сообщества и определено понятие формы деятельности органов внутренних дел по противодействию незаконному обороту наркотических средств и психотропных веществ. Также определены и охарактеризованы основные формы противодействия незаконному обороту наркотических средств и психотропных веществ, применяемые органами внутренних дел.

Ключевые слова: форма, органы внутренних дел, противодействие, формы деятельности в сфере противодействия незаконному обращению наркотических средств и психотропных веществ.

The article analyzes opinion of the scientific community and defined the notion of a form of activity internal affairs bodies in counteracting illegal circulation of narcotic drugs and psychotropic substances. Also defined and characterized the main forms of combating illicit trafficking of narcotic drugs and psychotropic substances used by the bodies of internal affairs.

Key words: forms, internal affairs bodies, counteraction, forms of combating illicit trafficking of narcotic drugs and psychotropic substances used by the bodies of internal affairs.

Вступ. Сьогодні профілактика злочинів та правопорушень видається найбільш ефективним методом протидії такому антисоціальному явищу, як наркоманія, так і незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин. Досить цікавою є думка стосовно того, що можна лікувати людей, будуючи все нові і нові лікарні, а можна будувати в дитячих садах басейни і тим самим закладати основи міцного здоров'я дітей, які, ставши дорослими, будуть менше хворіти [1, с. 354]. Аналогічна ситуація і у суспільстві – достатньо ефективно закласти всі основи для запобігання розвитку і підвищенню показників злочинності, аніж ліквідувати наслідки такого антисоціального явища.

У свою чергу, слід відмітити, що від форм протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, їх удосконалення буде залежати рівень показників

злочинності у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин. Зазначене актуалізує необхідність детально ознайомитися із формами протидії органами внутрішніх справ незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин.

Вивченням і дослідженням даної проблеми займалися наступні науковці: О.М. Бандурка, А.Л. Василюк, В.О. Глушков, С.Ф. Денисов, Є.М. Карпенко, А.А. Музика, І.В. Пшеничний та інші.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз наукового тлумачення поняття форми, визначення поняття форми протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, надання характеристики кожної з форм такого роду протидії.

Результати дослідження. Якщо вести мову про форму діяльності відповідного суб'єкта чи то форму взагалі, то дане поняття розуміють як зовнішнє відображення змісту або будь-чого іншого [2, с. 1287]. Тобто форма відображає зміст певної роботи чи діяльності, чим у певній мірі може характеризувати дану діяльність чи суб'єкта, який її здійснює.

Також під формою будь-якого явища розуміють спосіб зовнішнього вираження змісту, відносно стійку визначеність зв'язку елементів змісту та їх взаємодії, тип та структуру змісту [3, с. 103]. Схоже розуміння форми викладено В.Т. Буселом: форма – це спосіб існування змісту, його внутрішня структура, організація і зовнішній вираз [4, с. 1328].

Досить цікавим є розуміння форми діяльності як зовнішнього вияву конкретних дій, які здійснюються певними суб'єктами для реалізації поставлених перед ними завдань [5, с. 120-121]. Подібне розуміння форми державного управління – це зовнішні прояви конкретних дій органів виконавчої влади чи їх посадових осіб, в яких реалізується компетенція цих органів (осіб) [6, с. 169]. Під формами діяльності представницьких органів розуміють основні, конкретні, здійснювані в межах певних правових, організаційних та організаційно-правових меж дії цих органів, їх посадових осіб, за допомогою яких реалізується їх компетенція [7, с. 189]. Іншими словами, форма ототожнюється з діями, що вчиняються задля реалізації завдань, компетенції. У даному випадку простежується схожість поняття форми і функції.

На нашу думку, достатньо детальним і доречним є розуміння форми адміністративної діяльності ОВС як однорідних за своїм характером і правовою природою груп адміністративних дій, що мають зовнішнє вираження, за допомогою яких забезпечується охорона прав громадян, громадський порядок, громадська безпека та здійснюється боротьба з правопорушеннями [8, с. 276].

З огляду на наведене необхідно зазначити, що під формами протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин слід розуміти визначений законодавством зовнішній вираз дій, що вчиняються органами внутрішніх справ задля виконання покладених на них завдань і з метою протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин.

У теорії форми діяльності поділяють на правові (юридичні) та неправові (організаційні). Тобто якщо правова форма спричиняє правові наслідки, то на відміну від неї неправова не спричиняє таких.

Правові форми виявляються під час реалізації таких функцій, як виявлення і розкриття злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин; проведення рейдів та перевірок; проведення спеціальних заходів, спрямованих на попередження, виявлення і розкриття злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин; затримання винних осіб тощо. Так, до правових форм діяльності органів внутрішніх справ слід віднести видання певних локальних актів, що стосуються протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин.

До неправових форм слід відносити діяльність органів внутрішніх справ, що носить управлінський чи то організаційний характер, і яка, в свою чергу, не спричиняє юридичних наслідків. Це можуть бути внутрішні перевірки, інструктаж, організація

проведення спеціальних заходів з протидії наркотизму тощо.

У даному випадку серед форм діяльності органів внутрішніх справ щодо протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин слід виділити такі: правоохоронну, нормотворчу і організаційну (управлінську).

Досить цікавими є міркування Є.М. Карпенко стосовно того, що заходи подолання наркотизму, що характеризуються за сферами його вияву, як і система цих заходів загалом, мають низку аспектів: соціальні, правові, кримінологічні, медичні, політичні, економічні, екологічні, організаційні, міжнародні, кожен з яких виявляється в різних напрямках [9].

Розділ другий Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» [10] має назву «Заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів» і до форм такої протидії відносить:

1) допуск під контролем і оперативним наглядом відповідних органів ввезення в Україну, вивезення з України чи транзит через її територію наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (контрольована поставка);

2) операція щодо придбання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів (оперативна закупка);

3) конфіскація;

4) запити правоохоронних органів про розміщення коштів, одержаних від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;

5) огляд транспортних засобів, вантажів і особистих речей громадян;

6) зупинення та припинення діяльності закладів масового перебування громадян, у яких виявлені факти вживання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів;

7) заходи протидії незаконному культивуванню наркотиковмісних рослин;

8) здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Якщо вести мову про контрольовану поставку, то слід відмітити, що Закон визначає дане поняття як допуск під контролем і оперативним наглядом відповідних органів ввезення в Україну, вивезення з України чи транзит через її територію наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

Такий допуск може здійснюватися з метою виявлення джерел і каналів незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, осіб, які беруть участь в цьому, в кожному окремому випадку за домовленістю з відповідними органами іноземних держав або на підставі міжнародних договорів України.

Контрольована поставка може використовуватися також щодо незаконного перевезення та пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які здійснюються в межах території України.

Суть цього методу полягає у вилученні з контейнерів (багажу) наркоматеріалів і заміні їх замаскованим під контрабанду вантажем. Далі цей контейнер (багаж) із псевдонаркотиками, за загально встановленим порядком, під контролем спецслужби доставляється адресату. У випадку доцільності приймається рішення про затримку адресата «на гарячому», або поширення легенди про «зрадництво», або підміну наркотиків співучасниками наркоугруповання, що безпосередньо відправляли чи супроводжували вантаж. Особливо результативним є метод КП при виявленні незаконних операцій із прекурсорами і основними хімічними речовинами, що використовуються для виробництва синтетичних наркотиків. Прослідкувавши за допомогою оперативних засобів їх шлях від виробника до споживача, спецслужби одержують реальну можливість не тільки виявити всіх учасників наркоугруповання, викрити механізм злочину, а і вийти на підпільну лабораторію, у якій із хімічних речовин виробляються наркотики або психотропні препарати [11].

Підстави проведення контрольованої поставки визначаються ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Відповідно до ст. 271 Кримінального процесуального кодексу України контрольовану поставку та оперативну закупку визначено як форми контролю за вчиненням злочину, наведено порядок їх здійснення.

Проведення контрольованої закупівлі посадовими особами правоохоронних органів без заведення оперативно-розшукової справи є перевищенням влади та службових повноважень, що є підставою для притягнення цих осіб до юридичної відповідальності. Докази, здобуті під час такої контрольованої закупівлі, є незаконними, обвинувачення не може на них ґрунтуватися (частина третя статті 62 Конституції України). Якщо після контрольованої закупівлі були встановлені факти правопорушення, співробітники правоохоронних органів зобов'язані скласти протокол про адміністративне правопорушення чи протокол огляду місця події, якщо виявлені ознаки злочину. Відповідно до частини другої статті 190 Кримінально-процесуального кодексу України огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до порушення кримінальної справи. В цих випадках, за наявності для того підстав, кримінальна справа порушується негайно після огляду місця події. Вилучення предметів та документів можливе лише якщо встановлено факт адміністративного правопорушення, за наявності протоколу про адміністративне правопорушення з метою забезпечення провадження у справі про це правопорушення чи у випадку, коли ці предмети та документи є речовими доказами у кримінальній справі. Обшук, виїмка, будь-які інші слідчі дії можуть бути проведені виключно після порушення кримінальної справи [12].

Крім того, на прикладі Росії слід запровадити та надати правове регулювання здійсненню зовнішніх та транзитних контрольованих поставок.

У свою чергу, оперативна закупка це – операція щодо придбання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів, що проводиться для одержання доказів злочинної діяльності, пов'язаної з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

Підстави для проведення оперативної закупки визначаються Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінальним процесуальним кодексом України (ст. 271).

Оперативна закупка ніби спонукає особу до злочину, а тому слід дотримуватися усіх формальностей і порядку її проведення.

Здійснення контрольованої поставки і оперативної закупки регламентуються Інструкцією про порядок проведення оперативної закупівлі та контрольованого постачання предметів, товарів і речовин, у тому числі заборонених до обігу у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності.

Конфіскація, в свою чергу, передбачає вилучення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що знаходяться в незаконному обігу, а також обладнання, яке використовується для їх незаконного виготовлення, якщо використання наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів в законному обігу визнано недоцільним, а також обладнання для їх виготовлення підлягає знищенню.

Наступною формою протидії виступають запити, під якими розуміють письмову вимогу державних органів (підрозділів), які мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність, на яку банки, органи доходів і зборів, а також кредитні, фінансові та інші установи, підприємства, організації (незалежно від форм власності) зобов'язані протягом трьох діб надіслати інформацію і документи про операції, рахунки, вклади, внутрішні та зовнішні економічні угоди юридичних осіб та громадян, відносно яких є оперативні та інші матеріали, що свідчать про їх причетність до незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин чи прекурсорів.

Такі установи, підприємства і організації протягом двадцяти діб зобов'язані повідомити відповідні правоохоронні органи про громадян, одноразові грошові вклади і пе-

рекази яких перевищують тисячу мінімальних розмірів заробітної плати. Невиконання посадовими особами зазначених установ, підприємств і організацій цих вимог тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством.

Огляд транспортного засобу, вантажу, що в ньому знаходиться, особистих речей водія і пасажирів може бути здійснено посадовими особами органів Міністерства внутрішніх справ України і Служби безпеки України на підставі заяв, повідомлень про правопорушення, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин чи прекурсорів, або за наявності про це іншої достовірної інформації компетентних органів.

У разі виявлення речовин, які викликають підозру як такі, що належать до наркотичних, психотропних або прекурсорів і потребують подальшого дослідження, а також наявності у водія чи пасажирів ознак наркотичного сп'яніння транспорт і зазначені особи можуть бути доставлені в органи внутрішніх справ для з'ясування необхідних обставин.

У разі безпідставного огляду транспорту, вантажу, що в ньому знаходиться, водія і пасажирів, а також безпідставного доставлення зазначених осіб і транспорту в органи внутрішніх справ такі особи мають право на відшкодування в повному обсязі завданої їм матеріальної і моральної шкоди згідно з чинним законодавством.

Якщо розглядати зупинення та припинення діяльності закладів масового перебування громадян, у яких виявлені факти вживання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, то зупинення буває двох видів: 1) на три місяці; 2) на шість місяців.

Підставою для зупинення виступають, по-перше, факти систематичного або масового (трьома і більше особами) вживання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у закладах масового перебування громадян (ресторанах, кафе, барах, кінотеатрах, нічних клубах, дискотеках, гральних залах, розважальних комплексах тощо), по-друге, невжиття посадовими особами таких закладів заходів щодо запобігання вживанню чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів після офіційного попередження правоохоронними органами.

Діяльність таких закладів може бути зупинена за цих підстав лише за поданням правоохоронних органів.

Рішення про зупинення діяльності закладів масового перебування громадян приймається судом упродовж місяця з дня надходження подання правоохоронних органів. Протягом строку дії рішення суду про зупинення діяльності таких закладів за відповідною адресою забороняється діяльність будь-яких аналогічних закладів.

Якщо після закінчення строку дії зазначених заходів виявлено новий факт вживання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів у закладах масового перебування громадян, діяльність таких закладів припиняється судом у встановленому законом порядку.

Ще однією формою протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин виступають заходи протидії незаконному культивуванню наркотиковмісних рослин.

На жаль, відсутність належного правового регулювання зазначених заходів ускладнює можливість їх застосування та характеристики в цілому.

Законодавчо встановлено адміністративну відповідальність (ст. 106-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення) та кримінальну відповідальність (ст. 310 Кримінального кодексу України) за незаконний посів або незаконне вирощування снотворного маку чи конопель.

Тобто в даному випадку культивуванням називають посів і вирощування рослин снотворного (опійного, в тому числі олійного та інших видів, що містять опій) маку та конопель, інших рослин, передбачених міжнародними конвенціями [13].

І останньою, але не менш значимою формою протидії виявляється здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Даний захід провадиться до осіб, яких було засуджено до позбавлення волі за один із злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

Зазначений нагляд здійснюється відповідно до Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» від 28.01.2005 р. Відповідно до статті 7 цього Закону адміністративний нагляд здійснюється міліцією. Осіб, щодо яких встановлено адміністративний нагляд, беруть на облік, фотографують, а у разі необхідності у них беруть відбитки пальців. Працівники міліції зобов'язані систематично контролювати поведінку цих осіб, запобігати порушенням ними громадського порядку та прав інших громадян і припиняти їх, проводити розшук осіб, які уникають адміністративного нагляду.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши всі форми протидії, вважаємо за доречне відмітити, що наявність активних форм запобігання злочинам відіграє досить важливу роль в забезпеченні безпеки громадян, суспільства, а також наданні допомоги особам, які стали на шлях виправлення.

У розрізі даного питання необхідно наголосити на тому, що у діяльності органів внутрішніх справ обов'язковою при протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин має бути профілактика злочинів, пов'язаних з обігом наркотиків.

Список використаних джерел:

1. Зайцев А. Дело по душе: Кто поможет найти его человеку? Нужны специалисты-психологи, социологи, но профессионалов, столь необходимых нам, практически не готовят / А. Зайцев // Известия. – 1988. – 3 мая. – С. 354
2. Большой энциклопедический словарь / под ред. А.М. Прохорова. – [изд. 2-е, перераб. и доп.]. – М.: Большая Российская энцикл.; СПб.: Норинт, 2001. – 1456 с.
3. Загальна теорія держави і права: навч. посіб. / [А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та ін.]; за ред. В.В. Копейчикова. – Стер. вид. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 320 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / гол. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: Перун, 2005. – 1728 с.
5. Адміністративне право України: підручник / [Ю.П. Битяк, В.М. Гарашук, О.В. Дьяченко та ін.]; за ред. Ю.П. Битяка. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
6. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: навчальний посібник / Стеценко С.Г. – [вид. 2-ге, перероб. та доп.]. – К.: Атіка, 2009. – 640 с.
7. Муніципальне право України: підручник / [В.Ф. Погорілко, О.Ф. Фрицький, М.О. Баймуратов та ін.]; за ред. В.Ф. Погорілка, О.Ф. Фрицького. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 352 с.
8. Адміністративна (поліцейська) діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина: підручник / за ред.: Є.М. Моїсєєва, Ю.І. Римаренка, В.І. Олефіра. – К.: КНТ, 2008. – 216 с.
9. Карпенко Є.М. Напрями протидії наркотизму на державному та міжнародному рівнях / Є. М. Карпенко // Науковий вісник НАВС. – 2011. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nvknvvs/2011_5/karpenk.htm.
10. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: Закон України від 15.02.1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 10. – Ст. 62.
11. Василюк А.Л. Протидія незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів як завдання правоохоронної діяльності / А.Л. Василюк // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2010. – №

4. – С. 365–473 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nvdduvs/2010_4/Vasilyuk.pdf.

12. Контрольная закупка налоговой милицией / Про контрольну закупівлю / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forum.liga.net/Messages.asp?did=12398>.

13. Музыка А.А. Відповідальність за злочини у сфері обігу наркотичних засобів / А.А. Музыка. – К.: Логос, 1998. – 324 с. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pravo.vuzlib.org/book_z670_page_6.html.

ПЕРОВ Д. О.,

здобувач

(Юридичний інститут

Національного авіаційного

університету)

УДК 340.111.5:316.774

ВИДОВА КАРТИНА ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН

В статті автор, здійснивши аналіз існуючих дефініцій поняття «інформаційні правовідносини», пропонує узагальнене визначення та акцентує увагу на перспективності його уніфікації, формулює видову картину інформаційних правовідносин, зупиняючись фрагментарно на виділенні їх структурних елементів. Автор акцентує увагу на визначенні інформації як єдиного об'єкту інформаційних правовідносин.

Проаналізовано ознаки інформаційних правовідносин. На основі здійсненого дослідження приведено аргументи щодо перспективності розвідок та вироблення обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання інформаційних відносин, проведення систематизаційної роботи в даному напрямку.

Ключові слова: інформаційні правовідносини, суб'єкт інформаційних правовідносин, об'єкт інформаційних правовідносин, зміст інформаційних правовідносин, видова картина інформаційних правовідносин, ознаки інформаційних правовідносин.

В статье автор, осуществив анализ существующих дефиниций понятия «информационные правоотношения», предлагает авторское обобщенное определение и акцентирует внимание на перспективности его унификации, формулирует видовую картину информационных правоотношений, останавливаясь фрагментарно на выделении их структурных элементов. Автор акцентирует внимание на определении информации как единого объекта информационных правоотношений.

Проанализированы черты информационных правоотношений. На основе проведенного исследования приведены аргументы о перспективности проведения научных и выработки обоснованных предложений по совершенствованию правового регулирования информационных правоотношений и проведения систематизационной работы в данном направлении.

Ключевые слова: информационные правоотношения, субъект информационных правоотношений, объект информационных правоотношений, содержание информационных правоотношений, видовая картина информационных правоотношений, признаки информационных правоотношений.

